



บทที่ ๑

บทนำ

ประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะพัฒนาประเทศอย่างเร่งรีบในด้านต่าง ๆ ทั้งใน
ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เป็น
อย่างมาก มีการค้นคว้าทางวิชาการใหม่ ๆ มีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนรูปทรงแปลก ๆ
มีการขยายโรงงานอุตสาหกรรม มีการทดลอง ค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมา
ใช้ในการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตมากยิ่งขึ้น ฯลฯ การพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้จะบรรลุผล
ไปไม่ได้ ถ้าขาดการพัฒนาคน ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าขึ้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชา
กรในประเทศ ประเทศไทยกำลังมุ่งพัฒนาคุณภาพของประชากร ซึ่งในการพัฒนาคนนั้น
เชื่อกันว่าต้องมี "การศึกษา" เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง เพราะการศึกษาจะช่วยให้คนมีโอกาส
เรียนรู้ สามารถพัฒนาตนเองให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนสามารถกำหนดทิศ
ทางและวิธีดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สิ่งที่มีความสำคัญ
ควบคู่กับการศึกษาคือสุขภาพอนามัยของประชากร ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างมุ่งหวัง
ที่จะเห็นประชากรในประเทศของตนมีผลอนามัยดี มีการอยู่ดีกินดี รู้จักรักษาและปรับปรุง
สุขภาพของตนเองและสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งให้องค์การอนามัยโลก ซึ่ง
เป็นองค์การชำนาญพิเศษที่ใหญ่ที่สุดของสหประชาชาติ ซึ่งได้จัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ
เพื่อรณรงค์वादกลางโรคร้ายที่เบียดเบียนสุขภาพของประชากรในประเทศต่าง ๆ ให้ลดน้อย
ลง หรือหมดสิ้นไปกับเพื่อพัฒนาสุขภาพอนามัยของมวลมนุษยชาติให้ถึงซึ่งระดับที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย
จิตใจและสวัสดิภาพทางสังคม

การที่จะพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าขึ้น หลักเบื้องต้นแรกคือความสำคัญ
ของการพัฒนาประชาชนให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และแข็งแรง โดยเหตุที่ประชาชน
ชาวไทยส่วนใหญ่ต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งปัญหาสุขภาพของร่างกาย

และจิตใจอีกทั้งการขาดแคลนแพทย์ พยาบาล โดยทั่วไปประชาชนคนไทยทุกระดับอายุ จึงยังมีโรคและอันตรายสำคัญหลายอย่าง ซึ่งทำให้ต้นทุนประสิทธิภาพของการดำรงชีวิต และการทำงาน

การเกิดโรคภัยไข้เจ็บทำให้ต้นทุนทุกขัทรมาณเสื่อมเสียสุขภาพทั้งทางร่างกาย และจิตใจ เป็นเหตุให้เกิดความยากจน ค้ำยันเบียดเบียนทรัพย์ในการรักษาพยาบาล เสียเวลาในการทํามาหาเลี้ยงชีพ ขาดรายได้ ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีก เมื่อมีประชากรเจ็บป่วยจำนวนมาก รัฐจะต้องจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน เพื่อการรักษาบำบัดโรคเพิ่มขึ้น แทนที่จะได้นำเงินส่วนที่ต้องเพิ่มนั้นไปใช้ในการพัฒนาประเทศด้านอื่น

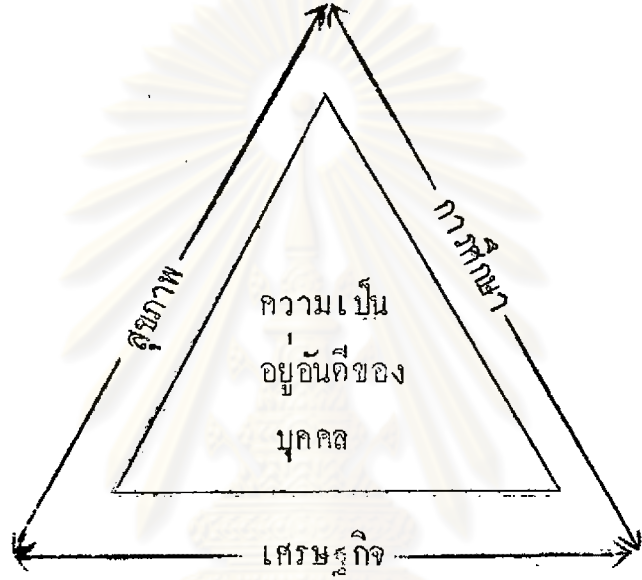
พัชรา กาญจนรัณย์ ได้กล่าวถึงสุขภาพอนามัยและการพัฒนาประเทศไว้ว่า "สุขภาพและอนามัยของประชากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ปัญหา ด้านสุขภาพและอนามัยของประชาชนมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ พลเมือง ของประเทศจะมีคุณภาพดีจำเป็นต้องมีสุขภาพอนามัยดี"¹

✳ ในการบริหารงานหรือกระทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม กำลังคนที่มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ประชากรของประเทศจะมีสุขภาพอนามัยดีได้นั้นขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเกี่ยวกับหลักอนามัย ซึ่งสายหยุด ชมานนท์ พยอม ตันมณีและอรวรรณ ชมชัยยา กล่าวว่า การที่พลเมือง จะมีสุขภาพดีนั้น ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพและสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักอนามัยได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม สม่าเสมอตลอดไป²

¹พัชรา กาญจนรัณย์, "การศึกษาโครงการสุขภาพและเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 และชั้นประถมปีที่ 7 ในอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี" ผลงานวิจัยทางการศึกษา (พระนคร: โรงพิมพ์และท่าปกเจริญผล, 2522), หน้า 77.

²สายหยุด ชมานนท์, พยอม ตันมณีและอรวรรณ ชมชัยยา โครงการสุขภาพในโรงเรียน ([ม.ป.ท.], 2521), หน้า 14.

การศึกษา สุขภาพและเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดมีความเป็นอยู่
 อันดี พิชัย แก้วลำพูน มณฑิรา โลหพันธ์วงศ์ และเรณู เจริญศรี¹ ได้กล่าวถึง
 ความเป็นอยู่อันดีของบุคคลไว้ว่า บุคคลจะมีความเป็นอยู่อันดีได้ ก็จะต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ
 มาเกี่ยวข้องของด้วย และองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่การศึกษาและเศรษฐกิจ ซึ่งจัดเป็น
 แนวความคิดสัมพันธ์แบบ 3 มิติ ดังแผนภูมิรูปสามเหลี่ยมของสุขภาพ การศึกษา และ
 เศรษฐกิจ ดังนี้



และได้กล่าวถึงความสำคัญของสุขภาพไว้ดังนี้

การที่มนุษย์เรามีสุขภาพไม่ดีหรือเสื่อมโทรมแต่เพียงอย่างเดียวก็ย่อมหมายถึง
 ความว่าคนเราไม่สามารรถที่จะมีการศึกษาที่ดีได้ และเมื่อสุขภาพไม่ดีก็ย่อมต้อง
 รักษาตัว จำเป็นต้องจ่ายทรัพย์ในการรักษา ตลอดจนจนเสียเวลาในการประกอบ
 อาชีพ ก็จะเป็นการยังผลให้หมดเปลืองเงินตรา สุขภาพเสื่อมอย่างเดียว ก็ทำให้
 คนหมดโอกาสในการศึกษา และการุเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ดังนั้นจุดที่จะทำให้
 การศึกษาแก่ใครก็ตาม ควรให้เขาที่มีสุขภาพดีเสียก่อน จึงถือได้ว่า สุขภาพ
 คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทั้งหลาย

¹พิชัย แก้วลำพูน, มณฑิรา โลหพันธ์วงศ์และเรณู เจริญศรี "วิทยาศาสตร์
 สุขภาพ" คู่มือบรมครูสอนสุขศึกษาระดับประถมศึกษา ประจำภาคเรียนฤดูร้อน 2520 ภาค
 วิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (เอกสารอัดสำเนา).

สุขภาพกับการศึกษามีความสำคัญเกี่ยวของกันเป็นอย่างดี นักการศึกษาต่างเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพกับการศึกษา ซึ่งมีต่อกันมาเป็นเวลานานแล้ว กล่าวคือ นักปรัชญาเมธีชาวกรีก คือ อริสโตเติล (Aristotle) และพลาโต (Plato) กล่าวถึงสุขภาพและการศึกษาว่า "ก่อนที่จะให้การศึกษาคนอื่น ๆ นั้น สมควรให้เด็กมีสุขภาพที่ดีเสียก่อน"¹ จอห์น ลอค (John Lock) นักการศึกษาโบราณของอังกฤษ กล่าวว่า "ถ้าร่างกายมีสุขภาพสมบูรณ์แล้ว ย่อมก่อให้เกิดสติปัญญาที่ดีด้วย"² นายแพทย์บุญธรรม มาร์ติน ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสุขภาพและการศึกษาว่า "สุขภาพอนามัยต้องควบคู่กับการศึกษา"³

สุขภาพที่สมบูรณ์มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก การที่เกิดเจ็บป่วยขึ้นนั้นมีผลเสียต่อบุคคลจนถึงประเทศชาติ ในขณะที่เกิดการเจ็บป่วย ผู้ป่วยต้องทนทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำมาหาเลี้ยงชีพไม่ได้ ซ้ำยังต้องเสียค่ารักษาพยาบาลอีก หากความสุข ความเจริญได้ยากเพราะโรคร้ายไข้เจ็บถูกคามอหุมิหยุดหย่อน ญาติมิตรพลอยต้องเหนื่อย กายใจ เสียเงินทองหมั่นพาผู้ป่วยไปรับการรักษาพยาบาลอยู่ไม่ว่างเว้น ไม่มีเวลาที่จะคิดอ่านทำมาหาเลี้ยงชีพ หรือความเจริญรุ่งเรืองไปได้ ชุมชนสังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่ซึ่โรค จึงต้องพลอยพิกัด พิการ กระปลกกระเป๋ไปด้วย ท้ายสุดมาตกหนักอยู่กับประเทศชาติ ประเทศชาติที่มีแต่คนป่วยทั้งทางร่างกาย และจิตใจ รายได้จากผลิตผลต่าง ๆ ก็ลดน้อยลงไป มีหน้าซำยังต้องรับเป็นภาระในการที่จะคอยช่วย

¹ สุชาติ โสมประยูร, สุขวิทยา (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521), หน้า 5.

² Harold S. Diehl, Healthful Living (New York: McGraw Hill, 1964), p. 458

³ สายหยุด ฆมานนท์, พยอม ตันมณีและอรารรณ ชมชัยยา, โครงการสุขภาพในโรงเรียน, หน้า 15.

เหลือ ออกค่าใช้จ่ายรักษาพยาบาล สร้างโรงพยาบาลให้แก่ผู้ป่วยเหล่านั้นอีก เมื่อประเทศ
ชาติขาดบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และกำลังจิตใจ ความกตัญญู และความดี
งามประมาทเสียแล้ว จึงเป็นการแน่นอนเหลือเกิน ที่จะพัฒนาหาความเจริญรุ่งเรืองให้ทัด
เทียมกับประเทศอื่น ๆ เขาได้ยาก¹

การที่บุคคลจะมีสุขภาพที่สมบูรณ์นั้น สุจิตรา นิมมานนิตย์ ได้กล่าวไว้ว่า
เด็กที่มีการเริ่มต้นดี มีสุขภาพดีก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์มีอนาคตอันมั่นคง
เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า สุขุมชนที่ประกอบควมอยู่ประชาชนที่แข็งแรงมีสุขภาพดีทั้ง
ร่างกายและจิตใจ สถิติปัญญานั้นเป็นรากฐานอันแท้จริงในการพัฒนาทางสังคมและ
เศรษฐกิจของประเทศชาติ²

จากคำกล่าวนี้จะเห็นว่าการที่พลเมืองของประเทศจะเป็นผู้ที่มีสุขภาพดีนั้นต้อง
เริ่มตนจากเป็นเด็กที่มีสุขภาพดี เสียก่อนจึงจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่แข็งแรงสุขภาพสมบูรณ์ดีได้
เพื่อให้เด็กมีสุขภาพดี ควรจะได้รับการเลี้ยงดู ได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่า ได้อยู่ใน
สิ่งแวดล้อมที่ดี เด็กเป็นผู้ที่ได้รับความเอาใจใส่ห่วงใยจากประเทศต่าง ๆ มาก ดังจะ
เห็นได้จากองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปีพุทธศักราช 2522 เป็น "ปีเด็กสากล"
และเชิญชวนในนานาประเทศร่วมกันส่งเสริมพัฒนาเด็ก ทั้งด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ
และด้านการสงเคราะห์ องค์การอนามัยโลกได้ร่วมเสนอเจตนางานขององค์การสห
ประชาชาติและประชาชนทั่วโลกในการให้ "วันอนามัยโลก" และเป้าหมายของการรณรงค์

¹สมชาย สุพันธุ์วิช, คู่มือหลักสูตรภาควิทยาและการควบคุมโรคติดต่อ พิมพ์
ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามมิตร, 2517), หน้า 228.

²สุจิตรา นิมมานนิตย์, "เด็กและสุขภาพ" โลกของเด็ก (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ยูไนเท็ดโปรดักชั่น, [บ.ป.ป.]), หน้า 36.

เพื่อสุขภาพในปี 2522 เป็นปีแห่งการส่งเสริมสุขภาพเด็ก โดยมีคำขวัญว่า "อนามัยดีแต่เด็ก อนาคตเด็กแจ่มใส"¹

เด็กในวัยก่อนเข้าเรียนได้รับการดูแลเอาใจใส่เลี้ยงดู อบรมจากพ่อแม่ และ ผู้ปกครอง ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครอง จะเป็นคนรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสุขภาพอนามัย ควบคุมความประพฤติ การฝึกหัดทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วยพ่อแม่ รวมถึงการฝึกด้าน สุขนิสัยด้วย ในด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กนั้น หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับการ สาธารณสุขได้เผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ ในการดูแลทารก การเลี้ยงดูให้ปราศจากโรคภัย ไข้เจ็บ ตลอดจนให้ความรู้แก่มารดาในการจัดหาอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายให้ เด็กรับประทาน ตลอดจนการให้เด็กได้รับภูมิคุ้มกันโรคที่ร้ายแรงต่าง ๆ ตามกำหนดเวลา

เมื่อเด็กอยู่ในวัยเรียน ผู้ที่รับผิดชอบด้านสุขภาพของเด็กวัยเรียน คือพ่อแม่ แต่โรงเรียนจะช่วยพ่อแม่ในการพัฒนาความก้าวหน้าทางสุขภาพ โดยการปรึกษาหารือรวม กันระหว่างพ่อแม่ของเด็กแต่ละคน² โรงเรียนสถาบันหนึ่งของสังคม ซึ่งรัฐบาลได้ให้ โอกาสและความเสมอภาคในด้านการศึกษาภาคบังคับให้แก่ประชาชนโดยเท่าเทียมกันทุกคน โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดชุมชน เป็นแหล่งสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน และโรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญในการที่จะช่วยพัฒนาความก้าวหน้าทางสุขภาพ ให้แก่เด็ก

ประภาเพ็ญ สุวรรณ ได้กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะช่วยปรับปรุง นิสัยทางสุขภาพอนามัยของนักเรียนโดยที่เด็กในขณะนี้ เป็นวัยที่จะมีหรือเสริมสร้างนิสัย

¹ประกอบ ตูจันดา, "รายงานในพิธีเปิดสัปดาห์วันอนามัยโลก วันที่ 5 เมษายน 2522 ณ กรมประชาสัมพันธ์" วิทยาศาสตร์การแพทย์ 21 (ฉ. 2. 2522) : 125

²C. L. Anderson, School Health Practice 4 th ed. (Saint Louis: The C. V. Mosby Company, 1968), p. 12.

ต่าง ๆ ได้ นิสัยทางสุขภาพอนามัยก็เป็นนิสัยหนึ่งที่จะเกิดกับตัวเด็กได้¹

การดำเนินงานในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียนจะก้าวหน้าหรือสำเร็จ
 ดุจดวงสู่เป้าหมายในการพัฒนาความก้าวหน้าให้เกิดขึ้นกับเด็กได้นั้นจะต้องได้รับการส่งเสริม
 จากผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนก็ต่อครูใหญ่ จะมีงานส่วนหนึ่งที่สำคัญได้แก่ การ
 บริหารกิจการนักเรียน (Pupil personnel administration) ซึ่งครูใหญ่จะต้อง
 รับผิดชอบ และดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการบริหาร
 กิจการ ได้แก่ การกิจที่เกี่ยวกับสวัสดิการของนักเรียน เช่น การแนะนำ แนะนำ
 ควรจัดให้มีการแนะนำในโรงเรียน จัดอาหารกลางวันในวิธีที่เห็นว่าเหมาะสม จัดให้มี
 การตรวจสุขภาพของนักเรียน เป็นต้น²

เด็กในวัยเรียน ถ้ามีโอกาสตรวจสุขภาพเป็นประจำ จะเป็นการช่วย
 แก้ไขข้อบกพร่องทางสุขภาพ ช่วยปรับปรุงและส่งเสริมด้านสุขภาพได้ ทั้งนี้จะต้องได้รับความ
 ความร่วมมือเป็นอย่างดีจากแพทย์ พยาบาล ครูและผู้ปกครอง ทั้งในด้านการตรวจ
 สุขภาพ และการส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ มีสุขปฏิบัติสุขนิสัยที่ดี ซึ่งเกี่ยวกับการ
 การหัดสุขนิสัยเด็ก สุรภี นาคสาร กล่าวว่ "การหัดสุขนิสัยเด็กเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติกัน
 ตั้งแต่เด็กยังเล็ก ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความเคยชินในการรักษาตนให้เป็นผู้มีสุขภาพดีขึ้นทีละ
 เล็กทีละน้อย เป็นสิ่งซึ่งต้องปฏิบัติเป็นประจำ"³

¹ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, การสอนสุขศึกษา : ทฤษฎีและการประยุกต์ ([ม.ป.ท,
 ม.ป.ป.]), หน้า 22.

² ประสิทธิ์ พรหมตัน, "ปัญหาการบริหารการศึกษาในโรงเรียน" มิตรครู
 (ปกหลัง มกราคม, 2521): 32.

³ สุรภี นาคสาร, "การหัดสุขนิสัยเด็กในโรงเรียนประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์
 ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2499), หน้า 55.

โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์รวมของเด็กอายุ ตั้งแต่ 7 - 12 ปี จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของคนด้านสุขภาพ การสร้าง พลเมืองที่แข็งแรงให้แกชาติต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็กด้วยการดูแลส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง ป้องกันไม่ให้เจ็บป่วย ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อจะได้เจริญเติบโตสมบูรณ์เต็มที่ การ จัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนมีสุขภาพที่แข็งแรง ปราศจาก โรคติดต่อและเป็นการปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีแก่นักเรียน เมื่อนักเรียนได้เห็นตัวอย่างการปฏิบัติ และไ้ลงมือปฏิบัติตามหลักอนามัยที่ถูกต้อง เสมอจนเกิดความเคยชินเป็นสุขนิสัย นำไป ปฏิบัติเป็นประจำ นอกจากจะเกิดประโยชน์กับนักเรียนเองแล้วยังจะเป็นสื่อนำหลักการ สุขภาพหรืออนามัยต่าง ๆ ที่ได้รับและปฏิบัติเมื่ออยู่โรงเรียนไปเผยแพร่ให้แก่บุคคลใน ครอบครัวและชุมชน

ประเทศไทยของเราได้ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพอนามัยและเน้นเกี่ยว กับการปฏิบัติด้านอนามัยมากโดยได้คำนึงถึงประโยชน์และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของเด็กได้มากที่สุด จะเห็นได้จากหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ซึ่งมุ่งให้ ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในอันที่จะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ หลักสูตร ประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ได้บ่งไว้ในข้อสอง ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรง ชีวิต ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียน "มีสุขนิสัยส่วนตัว และส่วนรวมทั้งกายและจิตใจ"¹ ดังนั้นโรงเรียน จึงไม่ควรละเลยการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้รับ ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ตามที่หลักสูตรบ่งไว้นั้น

โครงการสุขภาพในโรงเรียนเป็นโครงการที่มุ่งส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน และคนอื่น ๆ ในโรงเรียนทุกคน เพื่อให้การเรียนการสอนในโรงเรียนดำเนินไปด้วยดี เนื่องด้วยผู้ปฏิบัติงานทุกคนมีสุขภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง การปฏิบัติงานนั้น ๆ จึงจะดำเนิน ไปได้ด้วยดี โครงการสุขภาพในโรงเรียนเป็นโครงการที่ครูใหญ่ ครูทุกคนในโรงเรียน

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ มหานคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, 2520), หน้า 2.

และเจ้าหน้าที่อนามัยในท้องถิ่นนั้น ๆ จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังจึงจะประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะครู ซึ่งทำหน้าที่ครูประจำชั้นเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากกว่าใคร ๆ และในหน้าที่ของครูประจำชั้นมีงานที่จะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของเด็กแต่ละคนในสถานต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีการให้คำแนะนำแก่เด็กในสมุคประจำชั้นอันได้แก่ พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก โดยที่ในเมืองไทยของเรานั้น ถ้าจะรอให้หมานายแพทย์ไปตรวจสอบสุขภาพเด็กทุกคนทุกโรงเรียนนั้น เด็กก็คงจะไม่ได้ตรวจสอบสุขภาพเลยตลอดเวลา 6 ปี ที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้ที่จะตรวจสอบสุขภาพด้านต่าง ๆ ของเด็กได้เป็นอย่างดี ก็คือเจ้าหน้าที่อนามัย ซึ่งประจำอยู่ที่สถานีอนามัยชั้น 2 ซึ่งอยู่ตามตำบลต่าง ๆ ในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอันได้แก่วิชาสุขศึกษานั้นยังขาดครูที่ศึกษาด้านนี้เฉพาะเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีสถานต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ผลิตนักศึกษาวิชาเอกสุขศึกษาเป็นจำนวนมาก มีมหาวิทยาลัยหลายแห่ง และวิทยาลัยครูหลายแห่งได้ผลิตนักศึกษาสุขศึกษาโดยเฉพาะ เพื่อเด็กจะได้รับความรู้จากคุณครูจริง ๆ ซึ่งครูสอนสุขศึกษาส่วนใหญ่จะมีความเบื่อหน่ายในการสอนเนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญของวิชาสุขศึกษาและสุขปฏิบัติกันเอง

ในเมืองไทยของเรามีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่ร่วมรับผิดชอบเกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียนเป็นต้นว่า กองอนามัยโรงเรียนกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ดำเนินงานมาเป็นเวลานานตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2468 กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน โดยมีหน่วยงานส่งเสริมสุขภาพนักเรียน กองส่งเสริมพลศึกษาและสุขภาพเป็นผู้ดำเนินงาน ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา จัดให้มีการอบรมครูสอนสุขศึกษา ระดับประถมศึกษาประจำภาค เรียนฤดูร้อน และยังมีสถาบันการศึกษาอื่นได้จัดให้มีการอบรมครูผู้ทำหน้าที่พยาบาลประจำโรงเรียนในระดับประถมศึกษาอยู่เป็นประจำทุกปีการศึกษา มีการอบรมครูผู้ทำหน้าที่ครูอนามัยประจำโรงเรียนและมีการสัมมนาครูสอนสุขศึกษา นอกจากนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพเด็กโดยการให้มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน แบบให้โรงเรียนจัดขายให้กับนักเรียน ยังมีการอบรมครูผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนด้วย

กระทรวงสาธารณสุข ได้เห็นความสำคัญที่จะปรับปรุงงานในสถานส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน จึงได้กำหนดแผนการดำเนินงานสถานสาธารณสุขในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 ขึ้น โครงการสำคัญส่วนใหญ่เป็นโครงการที่เกี่ยวกับงานด้านสุขภาพและมีโครงการสุขภาพสาขาการศึกษาอยู่ด้วย ส่วนราชการที่รับผิดชอบคือกระทรวงศึกษาธิการ และโครงการนี้ได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนในการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียนประถมศึกษาไว้ด้วย ซึ่งในการดำเนินงานมีการจัดตั้งคณะกรรมการสุขภาพในระดับจังหวัด โดยให้จังหวัดพิจารณาตั้งกรรมการชุดหนึ่ง เพื่อประสานงานและควบคุมการปฏิบัติงานในระดับจังหวัด ประกอบด้วย ปลัดจังหวัดเป็นประธานสาธารณสุขจังหวัดและศึกษาธิการจังหวัด เป็นรองประธาน หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ประจำจังหวัดเป็นเลขานุการ หัวหน้าฝ่ายเผยแพร่อบรมส่งเสริมและวิชาการของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้ช่วยเลขานุการ และผู้ทรงคุณวุฒิ หรือบุคคลอื่นที่มิตำหน้าที่เกี่ยวข้อง โครงการอีก 7 คน เป็นกรรมการ¹

โครงการสุขภาพในโรงเรียนเป็นโครงการที่หากแน่ว่าได้จัดดำเนินงานอย่างจริงจังแล้ว จะช่วยลดปัญหาด้านสุขภาพของนักเรียนและทุกคนในโรงเรียนได้ รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพที่แข็งแรง การเจริญเติบโตเป็นไปตามวัย การที่เด็กมีความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพเป็นอย่างดีก็จะก่อให้เกิดสุขนิสัยที่ดีได้ เป็นโครงการที่ให้เด็กได้พัฒนาความก้าวหน้าทางสุขภาพ ทั้งนี้ครูและบุคลากรต้องมีส่วนร่วมมีอกัน มีการปรึกษาหารือกัน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ซึ่งในการดำเนินงานจะต้องได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับสุขภาพของประชากรด้วย

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา และต้องการให้ทุกโรงเรียนได้จัดให้มีโครงการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งงานส่วนหนึ่งของ

¹กระทรวงศึกษาธิการ, โครงการสุขภาพสาขาการศึกษา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) (กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, [ม.ป.ป.]), หน้า 1 - 4.

การบริหารกิจการนักเรียนปีการศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิการของนักเรียนอยู่แล้ว จึงได้ศึกษาข้อมูล และสำรวจปัญหาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดขอนแก่น เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไป เสนอต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา ในระดับ จังหวัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดโครงการสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดโครงการสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาและสำรวจโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดขอนแก่น เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้ง 15 อำเภอ และ 4 กิ่งอำเภอ ใช้วิธีการคัดเลือกโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแยกประเภท (Stratified Random Sampling) จาก โรงเรียนขนาดใหญ่ 50 โรงเรียน ขนาดกลาง 170 โรงเรียน โรงเรียนขนาดเล็ก 815 โรงเรียน เลือกสุ่มมาเป็นตัวอย่างประชากร 40 % จะได้โรงเรียนที่เป็นตัวอย่าง ประชากรจากโรงเรียนขนาดใหญ่ 20 โรงเรียน ขนาดกลาง 68 โรงเรียน และขนาด เล็ก 326 โรงเรียน

ขอทดลองเบืองตน

1. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ถือว่าเป็นตัวแทนของโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เกี่ยวกับการดำเนินงานด้าน

โครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา

2. การวิจัยในครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมืออย่างเดียว ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงยึดถือเอาจากคำตอบของครูใหญ่ หรือครูผู้รับผิดชอบโครงการสุขภาพในโรงเรียนในแบบสอบถามเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยไม่สามารถไปสำรวจสภาพการณ์จริงในทุกโรงเรียนมาประกอบการพิจารณาควบคู่กับแบบสอบถามได้

3. ขนาดของโรงเรียนที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นนั้น ผู้วิจัยกำหนดขึ้นโดยอาศัยหลักเกณฑ์การแบ่งขนาดโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยใช้วิธีนำแบบสอบถามไปฝากให้เจ้าหน้าที่วิชาการอำเภอต่าง ๆ แจกให้แล้วให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งกลับกันมาทางไปรษณีย์ และในช่วงที่แจกแบบสอบถามเป็นช่วงที่โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น กำลังเตรียมการ เกี่ยวกับการสอบไล่นักเรียนชั้นต่าง ๆ ดังนั้นในการตอบแบบสอบถามในส่วนที่เป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ตรง เขียนตอบในแบบสอบถาม จึงมีเว้นว่างไว้ไม่ตอบหลายราย ทำให้ไม่ได้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมากเท่าที่ควร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหนังสือ เอกสาร วารสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงการสุขภาพในโรงเรียน
2. สร้างเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย
 - 2.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ
 - 2.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษามีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมิน และแบบปลายเปิด

3. นำเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามฉบับชั่วคราวไปให้อาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มุกดา เกษมสมุทร ตรวจ แก้ไข แล้วนำ
ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน พิจารณา แก้ไข ปรับปรุง รูปแบบ เนื้อหาและการใช้ภาษา

4. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร จำนวน 15 คน แล้วนำ
ข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นฉบับสมบูรณ์

5. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับตัวอย่างประชากรอันได้แก่ ครูใหญ่
หรือครูรับผิดชอบโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วน
จังหวัดขอนแก่น จำนวน 414 คน เป็นครูใหญ่หรือครูรับผิดชอบโครงการสุขภาพใน
โรงเรียนขนาดใหญ่ 20 คน จากโรงเรียนขนาดใหญ่ 50 โรงเรียน โรงเรียนขนาด
กลาง 68 คน จากจำนวน 170 โรงเรียน และจากโรงเรียนขนาดเล็ก 326 คน
จากจำนวน 815 โรงเรียน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแยกประเภท (Stratified
Random Sampling) ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40 ของโรงเรียนทั้งสามขนาด

6. วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตร
ฐาน

7. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายและเสนอแนะ

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วน
จังหวัดขอนแก่น เกี่ยวกับการจัดโครงการสุขภาพ

2. เป็นแนวทางในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบระดับจังหวัด เกี่ยวกับ
โครงการสุขภาพในโรงเรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนดำเนินงานร่วมกับหน่วย
งานอื่นต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โครงการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การจัดและดำเนินงานในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน บริการสุขภาพและการสอนสุขศึกษา เพื่อส่งเสริมหรือเสริมสร้างสุขภาพให้แก่นักเรียนและทุกคนในโรงเรียน

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือเด็กเล็ก หรือประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2522

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า 500 คน¹

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียน 250 - 500 คน²

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 250 คน³

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1,2,3 กองการประถมศึกษา, กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัยเปรียบเทียบวิธีการประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาแบบเก่ากับแนวใหม่ (นนทบุรี: โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, 2520), หน้า 14.